

Hyvät juhlavieraat, rakkaat kollegat, koko ihana kirjaväki!

"Mistä ääni meissä tulee? Mitä on silmissä?"

Puhe virtaa virtaavassa maailmassa,

puhe virtaa virtaavassa maailmassa

ja sinun täytyy itse tietää miltei kaikki." Näin kirjoitti **Paavo Haavikko** *Lehdet lehtiä* -runokokoelmassa aikanaan.

Nuorena, kun Haavikko oli yksi monista kotijumalistani, muuntelin runoa puhelinvastaajaan. *"Puhe virtaa virtaavassa maailmassa: jätä silti mulle viesti"*, latelin äänitteeseen.

Elettiin lankapuhelinten aikaa. Joskus joku oli jättänyt viestin, kun palasin yksioon luennoilta tai kuppiloista. Puhelinvastaaja vilkutti valoa eteisessä, painoin nappia ja kuuntelin.

1.

Kirjallisuus on sekin viestin jättämistä. Mutta kenen ääni täällä kuuluu, mikä vaikuttaa?

Altistumme koko ajan eri medioista tulviville viesteille. Olemme jatkuvasti vaikutuksen alaisena. On rönsyävää nettikeskustelua ja kommenttipalstojen ryöpsähdyksiä päin naamaa. On eri tahojen kaitsemaa mediasisältöä. On hyvät somekeskustelut, mutta myös omituisen turruttavat videot ja *reelsit*, jotka syövät aikaamme kuin jokin pimeyden voima.

Ja on myös kirjallisuuden aava meri. Ihan tässä käden ulottuvilla.

Kaiken puheen alle peittyä helposti, että yhteiskunnassa on iso joukko ihmisiä, joiden ääni ei kuulu. HUS:n psykiatrian pomo Jesper Ekelund huomautti hiljattain Hesarissa, miten tehotonta mielenterveysongelmaisten puolesta puhuminen on: "Näinhän se on aina ollut, että ihmiset, joilla on ääni, kuuluvat enemmän kuin ne, joilla ei ole omaa ääntä", hän sanoi.

Samaisen viikon uutisoinnissa puitiin nuorten tilannetta. Hyljeksiikö maailma nuoria, vai miksi länsimaissa nuorten on yhä vaikeampi löytää paikkaansa yhteiskunnassa? Eikö nuorten ääniä haluta kuulla? Sivuutetaanko ne naiivina idealismina? Maailmankuvansa paikalleen naulanneet aikuiset eivät aina halua kuulla, mitä sanottavaa terävästi havainnoivilla nuorilla on.

Usein tuntuu myös siltä, että taiteilijoiden, humanistien ja kulttuurialan väen äänet halutaan sivuuttaa. Meitä hämmennetään, meille uskotellaan, että se joka ei palvo talouskasvua, on lyhytnäköinen.

Miksi, kun tutkimusten mukaan talouskasvu ei Suomessa eikä muissakaan teollisuusmaissa ole lisännyt ihmisten hyvinvointia enää vuosikymmeniin. Kulutus on jo ylittänyt maapallon kantokyvyn rajat.

2.

Palataan kirjallisuuden meren ääreen ja siihen, kenen ääntä täällä kuunnellaan.

Joskus kaiken keskellä tulee kysyneeksi myös, *miksi* meidän pitäisi kuunnella kirjallisuuden ääniä. Mutta kysymys unohtuu turhana heti, kun saa lukea hyvän kirjan. Olen viime aikoina öisin lukenut englantilaisen **Samantha Harveyn** kirjaa *Orbital*, joka on suomennettu nimellä *Kiertoradalla*.

On ihmeellistä, että sellaista saa kokea. Kirja nostaa minut avaruuteen, maata kiertävälle radalle, mistä katson kaukaa koko tätä palloa merineen ja mantereineen. Ihmiselämä muuttuu yhdentekeväksi ja toisaalta kirjan edetessä yhä merkityksellisemmäksi pienine, liikuttavine yksityiskohtineen. ”*Kaikki samaan aikaan ääretöntä ja niin lähellä*”, ajattelee astronautti, joka katselee Maan maisemaa.

Kirjallisuus herättää muistamaan, *miten* asioista kannattaa puhua. Se on vastavoima turtumukselle ja sumutukselle. Lukija voi havahtua vaikka siihen, että sodanvastaisen puheen ei tarvitse olla puhetta puolustusmenojen kasvattamisesta. Voidaan puhua elämän oleellisista asioista, rauhasta ja sen vahvistamisesta, ihmisiksi olemisesta, kaikesta siitä mitä haluamme puolustaa. Myös pienestä, arkisesta, liikuttavasta.

Kirjallisuus avaa näkökulmia toisin elävien ja jopa toislajisten kokemukseen, se avaa tilan, jossa voimme ymmärtää erilaisuutta, puhua asioista peittelemättä ja silottelematta ja kokea myötätuntoa. Parhaimmillaan se vapauttaa, tervehdyttää ja auttaa meitä olemaan inhimillisiä.

Lukijat ovat kirjava ja moninainen joukko, ja tarvitaan myös monenlaisia kirjaeliöitä pitämään systeemi elävänä. Tarvitaan omakustannerunokokoelmia ja bestsellereitä, tiiliskiviromaaneja ja runokirjoja, satuja ja novelleja, lukuromaaneja ja ensikirjoja.

Niistä syntyy moniäänisyys: aukeaa tila ymmärtää muita, ja samalla omaa itseä muiden joukossa. Kirjojen maailmat asettuvat rinnakkain ja kommentoivat, heijastavat ja valaisevat toinen toistaan, keskustelevat keskenään, vetävät toisiaan puoleensa.

Lajityypit siis ruokkivat toisiaan. Valtavirtaa ei ole ilman kirjallisuuden aluskasvillisuutta, koska ravinneköyhässä maastossa ei pitkän päälle mikään kasva suureksi.

3.

Kun olen seurannut – välillä voimattoman raivon vallassa – miten julkisuuteen syydettyt sanat repivät, jakavat, eristävät ja nostavat vihaa, olen ajatellut **Dietrich Bonhoefferin** säkeitä: ”*Kun pahan valta kasvaa ympärillä, vahvista ääni toisen maailman*”.

Jos me kirjailijat ja kirjallisuuden alan toimijat emme puolusta sivistystä ja ajattelua, kukaan ei tee sitä puolestamme. Meillä ei ole varaa olla hiljaa.

Ei siis suostuta sivuuttamiseen. Tehdään kirjallisuutta ja luetaan sitä. Raivataan sille tilaa, vahvistetaan sen ääntä.

Tänään meillä on ilo palkita WSOY:n kirjallisuussäätiön kymmenen tuhannen euron suuruisilla tunnustuspalkinnoilla viisi vahvaa kirjallisuuden tekijää. Runoutta, proosaa, käännöstyötä, tietokirjallisuutta. Palkittujen tekijöiden teoksissa on raja-aitojen ylittämistä, omalakista kieltä ja monipuolista ajattelua.

Näitä kirjoja lukiessa mietin, miten radikaalia, ihan vallankumouksellista on se, että tässä yhä oudommaksi käyvässä maailmassa ja ajassa käyttää aikaa kirjoittamiseen. Koko ajan nopeutuvassa kulttuurissa aikaa vaativan kirjallisuuden tekeminen on vastavirtaan uimista. Se vaatii vahvuutta. Mutta ei kovuutta.

Haluan kiittää palkinnonsaajia siitä ajasta, jonka he ovat kirjoittamiselle antaneet, ja toivon, että lukijat puolestaan antavat kirjoille kaiken sen ajan, minkä ne ansaitsevat.

Mistä ääni meissä tulee? kysyi Haavikko. Kirjallisuus antaa meille äänen. Kun annetaan sen soida ja liikkua, maailmasta ei tule yksipuolinen. On tilaa kysyä, olla rohkea ja odottaa vastausta.

Tai kuten eräs tämän illan tunnustuspalkituista kirjoittaa:

”Miten voi ilmaista samalla kielellä

kärsimystä ja pahuutta

ja suden ja hirven ja linnun

ja valon, joka palaa, kun on kotona.

(---) ”

(Katja Seutu)